

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «РЕДАКЦІЯ ГАЗЕТИ «ГРИВНА» ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF EDITORIAL BOARD OF *GRIVNA* NEWSPAPER
v. UKRAINE)**

(Заяви № 41214/08 та № 49440/08)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

16 квітня 2019 року

ОСТАТОЧНЕ

16.07.2019

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44
Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Редакція газети «Гривна» проти України»

Європейський суд з прав людини (Четверта секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Джон Фрідрік Кьолбро (*Jon Fridrik Kjolbro*), Голова,

Фаріс Вегабовіч (*Faris Vehabović*),

Егідіус Куріс (*Egidijus Kūris*),

Карло Ранцоні (*Carlo Ranzoni*),

Марко Бошняк (*Marko Bošnjak*),

Петер Пацолай (*Péter Paczolay*), судді,

Сергій Гончаренко (*Sergiy Goncharenko*), суддя *ad hoc*,

та Маріалена Цирлі (*Marialena Tsirli*), Секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 26 березня 2019 року постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за двома заявами (№ 41214/08 та № 49440/08), які 18 червня 2008 року та 09 вересня 2008 року відповідно подало до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) українське підприємство, редакція газети «Гривна» (далі – підприємство-заявник).

2. Підприємство-заявника представляв пан О.Д. Іванюта, юрист, який практикує у м. Херсон. Уряд України (далі – Уряд) представляв його Уповноважений пан І. Ліщина.

3. Підприємство-заявник стверджувало, зокрема, що суддя, у провадженні якого перебувала справа (у заяві № 49440/08), не був безстороннім, а цей суд не був «судом, встановленим законом» для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції. Він також стверджував, що рішення національних судів щодо двох опублікованих ним статей порушили його право на свободу вираження поглядів (стаття 10 Конвенції).

4. 15 травня 2017 року про зазначені скарги було повідомлено Уряд, а решту скарг у заяві було визнано неприйнятними відповідно до пункту 3 Правила 54 Регламенту Суду.

5. Оскільки Ганна Юдківська, суддя, обрана від України, не могла брати участь у розгляді справи (Правило 28 Регламенту Суду), Заступник Голови секції вирішив призначити пана Сергія Гончаренка суддею *ad hoc* (підпункт «а» пункту 1 Правила 29 Регламенту Суду).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

A. Події, що передували справі

6. Заявник, редакція газети «Гривна», є підприємством з єдиним власником акцій, зареєстрованим у м. Херсон. «Гривна» – це обласна газета, що видається у цьому місті (далі – газета).

7. У 2006 році газета опублікувала дві статті, які містили негативні твердження про пана І., який з 1996 року до 2012 року був головою Апеляційного суду Херсонської області. Через ці статті було порушено провадження про захист честі, гідності та ділової репутації, яке є предметом розгляду у цій справі. Переклад відповідних частин статей наведено далі. Уривки, які були предметом розгляду у провадженні на національному рівні, підкреслені та пронумеровані для посилення на них. Перефразовані та узагальнені Судом частини статей наведені у квадратних дужках. Там, де використано ініціали, у статтях було зазначено повне ім'я І.: його ім'я, прізвище та/або по батькові у різних комбінаціях.

8. У січні 2006 року на пленарному засіданні Верховної Ради України (далі – ВРУ) мало розглядатися питання щодо обрання І. на посаду судді безстроково до досягнення пенсійного віку. Питання мало бути розглянуто у зв'язку із закінченням попереднього десятирічного строку обрання (див. відповідні положення Конституції України та законодавства щодо обрання суддів у пункті 52).

9. Перед сесією ВРУ 05 січня 2006 року інша обласна газета «Вгору» опублікувала статтю, повідомивши читачів про розгляд ВРУ питання щодо обрання І. безстроково та закликавши їх надіслати коментарі щодо кандидатури І. до відповідного комітету ВРУ.

B. Стаття А – заява № 49440/08

1. Публікація

10. 12 січня 2006 року ВРУ розглянула питання щодо обрання І. безстроково. З огляду на висловлене певними депутатами ВРУ занепокоєння щодо кандидатури І. (див. стислий виклад стенограми засідання у пункті 13) ВРУ вирішила відкласти розгляд цього питання.

11. Опублікована у випуску газети за 19 – 26 січня 2006 року стаття була присвячена зазначеній події та мала назву «Чистилище для суддів». Вона займала дві повні сторінки. Перша сторінка статті містила такий текст:

«Ми часто сваримо депутатів Верховної Ради України, і по заслугі. Проте конгломерат людей з різними поглядами та бізнес-інтересами під одним дахом інколи видає непередбачувані рішення. Можливо, це ще рано називати «демократією». Проте той факт, що «непотоплюваний» голова Апеляційного суду Херсонщини І. отримав від народних депутатів «гарбуза» [A1], багато про що говорить.

Отже, про правосуддя на Херсонщині і в першу чергу про його голову пана І. Нижче ми публікуємо стенограму засідання Верховної Ради України щодо обрання суддів довічно.... 12 січня 2006 року багато хто з херсонців бачили засідання у прямому ефірі, і головним героєм цього «шоу» був наш пан І. [A2]. Про нього ми чимало писали останнім часом. Інші видання друкували ... ще більше. Проте ми нагадаємо читачам коротко про пана І., ґрунтуючись лише на своїх публікаціях, які, до речі, не були оскаржені. [Ми] також маємо у своєму розпорядженні низку беззаперечних документів.

Замість передмови: «... За більш ніж восьмирічне управління облсудом І. обзавівся кількома десятками відданих людей – адвокатів, суддів, а також великих підприємців, чий бізнес та особисті інтереси успішно лобіював за допомогою потрібних рішень у судах [A3].

Висновок: І. на Херсонщині, де за 10 років змінилося 14 губернаторів, вважається головним та недоторканим [A4]... І якщо вдасться його змістити, навіть по-доброму, люди повірять у зміни в наскрізь корумпованій судовій системі...

Документ потрапив до редакції восени минулого року. Був адресований дуже високому та впливовому столичному чиновнику як відповідь на його запит до Херсону. А перші офіційні документи з'явилися одразу після вступу І. на посаду і вони підтверджують вищезазначені висновки. Ось лише коротка цитата з листа від 17.02.1998 року депутатів обласної ради голові Верховного Суду України:

«Використовуючи своє службове становище І. отримав від засудженого Г. 100 000 доларів США, якого звільнено від відбуття покарання та конфіскації арештованого майна, і цим допоміг йому уникнути відповідальності перед ... кредиторами».

Далі «витівки» І. описані на двох сторінках [A5]! А ось реакція голови Верховного Суду України на процитований епізод: [тут наводилася цитата з листа голови Верховного Суду України, в якій зазначалося, що у квітні 1998 року Вища кваліфікаційна комісія суддів України оголосила І. догану за порушення професійної етики].

Отже, ще на зорі своєї кар'єри І. «поніс покарання, на яке заслуговував». Мабуть, урок був на користь, оскільки інформації про подальші догани першому судді області у розпорядженні редакції немає. Незабаром змінився голова Верховного Суду України, та І. відчув себе впевненіше. Можливо, цьому посприяв родич, який працював у Верховному Суді України [A6]. До речі, настільки впливовий, що зараз очікує на затвердження у судді Конституційного суду ...

...

І ось в І. закінчується 10-річний строк статусу судді. Новий закон передбачає довічне обрання шляхом голосування більшістю депутатів Верховної Ради України. І ось тут-то наш голова «прославився» на всю країну [A7] [Далі у статті згадується суддя О., чия відставка обговорювалася на тому самому

пленарному засіданні ВРУ, що й обрання І.]. Проте І. – «міцний горішок» і, незважаючи ні на що, він мріє зберегти свій пост [А8]

12. На першій сторінці статті також містилися розгорнуті цитати зі статей, опублікованих раніше у тій самій газеті у лютому, квітні та травні 2005 року, зокрема у статті від 28 квітня 2005 року обговорювалися активи, які нібито належали І. та його родичам. Ця стаття містила цитати з листа голови Ради суддів України від 08 квітня 2005 року. У листі наводилося підтвердження того, що суддя Д., голова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України, був тестем сина І.

13. Майже всю другу сторінку статті займала стенограма пленарного засідання ВРУ від 12 січня 2006 року, на якому ВРУ розглядала питання щодо обрання та звільнення низки суддів. Згідно зі стенограмою декілька депутатів повідомили про отримання ними скарг щодо ситуації у судах Херсонської області. І. заперечив будь-які неправомірні дії та зазначив, що усі скарги були перевірені відповідними органами влади та визнані необґрунтованими. Голова відповідного комітету ВРУ зазначив, що комітет також провів перевірку висунутих щодо І. скарг та визнав їх безпідставними. Він також зазначив, що І. міг бути жертвою наклепу, організованого потерпілими сторонами. Проте з огляду на висловлене декількома депутатами занепокоєння кандидатуру І. було знято з розгляду для проведення додаткової перевірки. Далі відбулося коротке обговорення щодо судді О. з одного із районних судів Херсонської області, яка подала до ВРУ заяву про звільнення. Один з депутатів виступив з промовою про те, що суддя О. хотіла звільнитися з метою уникнення відповідальності за отримання хабара.

14. Відтворення стенограми у газеті закінчувалося таким висновком:

«Як бачите, шановні читачі, на цьому засіданні Верховної Ради України представники правосуддя від Херсонщини «відзначилися» двічі. На всю країну зганьбився не тільки І. [А9], але і його підлегла з районного суду.»

15. На першій сторінці статті містилася фотографія пана І., яка займала приблизно шосту частину сторінки. Він був зображений в офіційному одязі з нейтральним виразом обличчя, вочевидь, сидячи за столом. Під фотографію був такий коментар:

«Я надолужу їм за їхнім чином та за ділом їхніх рук (Старий завіт)¹

На фото – пан І.»

16. У тому самому випуску газети була опублікована ще одна фотографія І. з коментарем «ВРУ досі не дала «довічного строку»

1. Книга пророка Єремаї 25:14, Біблія короля Якова.

голови Апеляційного суду Херсонської області». У наданій Суду підприємством-заявником копії статті немає цієї другої фотографії.

17. Упродовж наступних двох тижнів інші газети опублікували щонайменше три статті з критичними коментарями щодо засідання ВРУ, присвяченого обранню І. та його діяльності загалом.

2. Проведення на національному рівні

18. І. звернувся до Суворовського районного суду міста Херсона з позовом проти підприємства-заявника, вимагаючи спростування тверджень А1 – А9 та відшкодування моральної шкоди. Він стверджував, що публікація у газеті з накладом 62 500 примірників негативно вплинула на його професійну репутацію та громадську думку про судову систему в цілому, спровокувавши дії, спрямовані на здійснення тиску на суди, а саме численні мітинги перед будівлями судів області.

19. Справу розглядав суддя С. (далі – суддя, у провадженні якого перебувала справа).

20. Згідно з твердженнями підприємства-заявника під час судового розгляду воно надало як доказ фактологічного підґрунтя для оскаржуваних тверджень двадцять п'ять статей, опублікованих у місцевих газетах у 1997-2006 роках.

21. 16 квітня 2006 року підприємство-заявник звернулося до Верховного Суду України з клопотанням про передання справи на розгляд до суду іншої області з огляду на посаду позивача (див. відповідне положення національного законодавства у пункті 42). Зокрема, підприємство-заявник стверджувало, що суддя, у провадженні якого перебувала справа, раніше розглядав позов, поданий сином І., який був заступником голови районного суду міста Херсона, та нібито допустив порушення законодавства у цьому провадженні. Підприємство-заявник також стверджувало, що І., який вже тривалий час обіймав посаду голови Апеляційного суду Херсонської області, мав наглядові повноваження щодо всіх суддів області.

22. 28 квітня 2006 року підприємство-заявник звернулося до суду першої інстанції з клопотанням про відкладення судового засідання у справі до вирішення Верховним Судом України питання про зміну підсудності справи. І. заперечив. Суд вирішив не відкладати судові засідання.

23. 19 травня 2006 року підприємство-заявник звернулося до суду з клопотанням про зупинення провадження у справі на підставі статті 201 Цивільного процесуального кодексу України (див. пункт 43) до розгляду Верховним Судом України його клопотання про зміну підсудності справи. Суд відмовив у задоволенні клопотання. Підприємство-заявник заявило клопотання про відвід судді, у

провадженні якого перебувала справа, у зв'язку з його відмовою у задоволенні клопотання про зупинення провадження. Суддя відмовив у задоволенні клопотання про відвід.

24. 22 травня 2006 року суд першої інстанції ухвалив рішення, яким задовольнив позов.

(i) Суд визнав: (а) фотографії та підписи до них, а також твердження А1 – А5 і А7 – А9 безпідставними, образливими та такими, що завдали шкоди репутації І.; та (b) твердження А6 таким, що не відповідало дійсності та завдало шкоди репутації І.

(ii) Суд зобов'язав підприємство-заявника опублікувати його рішення та присудив І. 100 000 українських гривень (далі – грн) в якості відшкодування моральної шкоди та 5 000 грн компенсації судового збору (на момент події приблизно 14 860 євро та 740 євро відповідно).

(iii) Обґрунтовуючи своє рішення, суд зазначив, що твердження А1 – А5 і А7 – А9 не підлягали захисту як оціночні судження, оскільки мали умисно образливий характер. Пункт 2 статті 10 Конвенції дозволяє обмеження свободи вираження поглядів для захисту репутації інших осіб. Ані в тексті стенограми пленарного засідання ВРУ, ані у будь-яких інших наявних в суду документах не наводилися фактологічне підґрунтя для цих тверджень.

(iv) Відповідач не довів достовірності фактичного твердження А6 та не вказав на джерело цієї інформації.

(v) Стосовно фотографій суд дійшов висновку, що підприємство-заявник не довело, що фотографії І. було зроблено або за його згодою, або під час публічного заходу. Хоча було встановлено, що фотографію, яка супроводжувалася біблійною цитатою (див. пункт 15), було зроблено під час офіційної зустрічі 05 травня 2005 року, на ній був зображений лише І., а не зустріч загалом, і тому вона не була пов'язана з подією. Отже, обираючи фрагменти фотографій для публікації, відповідач використав ті, на яких був зображений лише позивач «у певному вигляді». У поєднанні з доданими коментарями це доводило, що публікація фотографій була спрямована на умисне порушення права позивача на повагу до його честі та гідності.

(vi) На думку суду, сукупність обставин доводила, що публікуючи оскаржувані твердження та фотографії, підприємство-заявник мало на меті умисне завдання шкоди репутації І.

25. 23 травня 2006 року Верховний Суд України, який, вочевидь, не знав про закінчення розгляду справи у суді першої інстанції, передав справу до районного суду Миколаївської області на підставі того, що «однією зі сторін провадження був суддя».

26. Підприємство-заявник подало апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції, стверджуючи, зокрема, що суд не був безстороннім, оскільки він, не навівши особливих підстав, відмовився

зупинити провадження до розгляду Верховним Судом України клопотання про зміну підсудності справи. Підприємство-заявник також стверджувало, що рішення суду першої інстанції суперечило статті 10 Конвенції.

27. Щодо твердження А6 підприємство-заявник стверджувало, що невістка І. (дружина його сина) була дочкою Д., який на той момент був головою Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України. Позивач цей факт не заперечував. Використання слова «можливо» у твердженні А6 вказувало на намір показати, що автор цікавився, чи захищала І. наявність родича у Верховному Суді України, аніж на підтвердження того, що це дійсно було так. Отже, це було оціночне судження, яке відповідало дійсності.

28. 05 липня 2006 року за заявою І. Верховний Суд України передав справу до Апеляційного суду Запорізької області.

29. 18 серпня 2006 року Апеляційний суд Запорізької області вніс зміни до рішення суду першої інстанції, залишивши без змін суттєву частину його обґрунтування:

(i) З огляду на майновий стан підприємства-заявника апеляційний суд зменшив розмір присудженої в якості відшкодування моральної шкоди суми до 20 000 грн та суми компенсації судового збору до 1 000 грн (на момент подій приблизно 2 970 євро та 148 євро відповідно) і залишив без змін решту рішення суду першої інстанції.

(ii) При обґрунтуванні рішення апеляційний суд зазначив, що відповідно до практики Європейського суду з прав людини те, що суб'єкти опублікованої інформації мали публічний статус, робило таких осіб більше відкритими для критики, проте не позбавляло їх права звертатися з позовом про захист своєї репутації.

(iii) Апеляційний суд визнав непереконливим аргумент підприємства-заявника, що воно переслідувало законну мету поінформувати громадськість, а не завдати шкоди репутації І. як голові обласного суду. Оскільки оскаржувані твердження та підписи до фотографій були представлені у вигляді розповіді про певні обставини, висновок суду першої інстанції, що вони не могли вважатися оціночними судженнями, а скоріше були образами, був обґрунтованим. Образою було твердження, зроблене не з метою поширення інформації, а з метою приниження особи.

30. У своїй касаційній скарзі підприємство-заявник повторило, по суті, ті самі аргументи, що й у своїй попередній апеляційній скарзі (див. пункт 27). Щодо твердження А6 підприємство-заявник додало, що лист голови Ради суддів України від 08 квітня 2005 року, процитований в оскаржуваній статті, був у матеріалах справи. Лист було адресовано пану Б. та у ньому містилася детальна відповідь на його скарги щодо І. Зокрема, Рада зазначила, що той факт, що Д. був

батьком невістки І., не свідчив про зловживання І. своїм службовим становищем.

31. 10 березня 2008 року Апеляційний суд Одеської області, діючи як суд касаційної інстанції, вніс зміни до рішень судів нижчих інстанцій, відмовивши у задоволенні вимог І. про відшкодування шкоди, залишивши без змін лише суму, присуджену в якості компенсації судового збору (див. підпункт (і) пункту 29). Він постановив, що сам факт ухвалення рішень на користь І. становив достатнє для нього відшкодування. У решті рішення судів нижчих інстанцій він залишив без змін. Зокрема, суд встановив, що відмова судді першої інстанції зупинити провадження до розгляду Верховним Судом України клопотання про зміну підсудності справи не була підставою для скасування його рішення. Суд встановив, що мета оскаржуваних фраз полягала лише у зневажанні та дифамації представника судової влади і жодним чином не впливала на вирішення проблем щодо відправлення правосуддя. Критика судді була можливою у контексті суспільного обговорення проблем, пов'язаних з неефективністю судової системи або недостатньою незалежністю чи неупередженістю судді. Проте такі питання в оскаржуваній статті не обговорювалися.

32. Апеляційний суд не прокоментував питання безсторонності судді, у провадженні якого перебувала справа. Суд касаційної інстанції вказав, що той факт, що цей суддя відмовився зупинити провадження та задовольнити клопотання про власний відвід (див. пункт 23) не був підставою для скасування рішень судів нижчих інстанцій.

С. Стаття В – заява № 41214/08

1. Публікація

33. Опублікована у випуску газети за 11 – 18 травня 2006 року стаття була написана пані К., яка на той момент обіймала посаду директора підприємства-заявника, та мала назву «Екс-голова суду «завалив» Феміду позовами». У її відповідних частинах зазначалося:

«Не інакше як тенденцією можна назвати позови, які посипалися на адресу незалежних ЗМІ Херсонщини від І., який до недавнього часу обіймав посаду голови Апеляційного суду області. Під «прицілом» – газети, які займають послідовну позицію у боротьбі за справедливу та чесну систему правосуддя.

Чітка та послідовна позиція голови комітету Херсонської міської організації «Союз пенсіонерів Збройних сил та силових структур України» пана С., схоже, «дістала» І.

Після позову до газети «Гривна» про захист честі, гідності та ділової репутації та відшкодування моральної шкоди І. подав позов і до газети «ВІК», яка опублікувала відритий лист С. до [голови обласної державної адміністрації]. С. просив губернатора висловити власну думку щодо подій, які стали темою

розгляду у ВРУ і не сходили зі сторінок газет. У листі автор звертався до представника влади, сподіваючись, що той зможе вплинути на ситуацію, яка склалася в області з правосуддям, а не залишиться стороннім спостерігачем. [B1] Адже протягом уже двох років в судах Херсонщині розглядаються сотні справ воєнних пенсіонерів, які вимагають передбаченого їм законом перерахунку пенсій. І якщо в інших областях відставникам за судовими рішеннями виплачують належну різницю, то у нас отримати передбачені законом гроші вдалося тільки декільком десяткам пенсіонерів. Чому так працюють суди у нашому регіоні? [B2]...

Примітно, що тоді на випущеній «ВІК» публікації спілкування С. та І. не закінчилося. Буквально за декілька днів після виходу номера у світ між автором листа та суддею відбулася розмова, ініціатором якої став останній. За словами С., не інакше як прочуханкою тон «розмови» і не назвеш. Після цієї зустрічі в офіцера зникла остання надія налагодити діалог із суддею, розібратися в ситуації, про що С. і написав у новому відкритому листі, адресованому тепер уже безпосередньо І. І тут трапилося те, чого ніяк не очікував колишній офіцер-підводник: вночі на нього напали невідомі, вдарили по голові, й настільки серйозно, що відставник був вимушений лягти до лікарні. Чи збіг це? На це питання могли би відповісти компетентні органи, проте заяву про напад у С. прийняли не з першого разу, а про результати розслідування він так і не був повідомлений. [B3]

Ось, власне, у короткому викладі й уся історія [взаємовідносин С. та І.]. Останньою точкою в історії стане рішення суду за позовом про захист честі, гідності та ділової репутації. Розглядати позов буде той самий суддя Суворовського суду Ст., якому останнім часом із завидною постійністю дістаються позови, підписані І. Правда, на відміну від позову до нашої газети, в якому моральну шкоду пан суддя... просить стягнути на його користь, у справі з публікацією у «ВІК» його вимоги цілком альтруїстичні. Суму з декількома нулями він просить перерахувати [інтернату]. Благодійність, звичайно, справа похвальна, проте, з іншого боку, і це розуміємо і ми, редакція газети «Гривна», і редакція «ВІК», затіяно все далеко не через бажання отримати гроші. [B4]

Скоріше за все, позитивні рішення судів ... стануть в нагоді І., якщо у ВРУ в черговий раз розглядатимуть питання щодо присвоєння йому статусу судді довічно. Для деяких депутатів задоволені на рівні першої та другої інстанцій позови можуть стати аргументом на користь того, що нападки журналістів (так про наші критичні публікації на адресу місцевої системи правосуддя говорять служителі Феміди) надумані та не відповідають дійсності. [B5] До того ж, що суддя Ст. не бере до уваги цілком, здавалося б, логічну думку, ... що якщо одна зі сторін у справі – суд або суддя, то розглядати справу варто було б в суді вищої інстанції... [B6]»

2. Провадження на національному рівні

34. І. подав позов проти підприємства-заявника та К., вимагаючи спростування тверджень В1 – В6 та відшкодування моральної шкоди. Зокрема, стосовно твердження В3 позивач стверджував, що воно цілком ґрунтувалося на викладі подій С., а автор статті не намагався отримати версію працівників суду Херсонської області. Стосовно нападу на С. історія була представлена таким чином, щоб отримати

«дешеву сенсацію», створивши враження, що І. якимось чином був причетним до нападу.

35. Згідно з твердженнями підприємства-заявника під час судового розгляду воно надало як доказ фактологічного підґрунтя для оскаржуваних тверджень двадцять чотири статті, опубліковані у місцевих газетах у 1997 – 2006 роках.

36. Підприємство-заявник також надало лист С. до голови облдержадміністрації, на який було зроблено посилання у твердженнях В1 і В2. У листі від 14 лютого 2006 року С. стверджував, що І. володів майном, яке неможливо було пояснити його законним доходом, та що ВРУ відмовилась обрати І. на посаду судді безстроково. Область «знаходилася на одному з останніх місць серед областей України за винесенням справедливих, обґрунтованих буквою закону рішень судів щодо військових пенсіонерів, які вирішили в судовому порядку відстояти своє право на гідну пенсію» у судах. С. просив голову облдержадміністрації пояснити, чому І. досі було дозволено обіймати посаду голови обласного суду та чому голова облдержадміністрації не втручався.

37. 19 серпня 2006 року Шевченківський районний суд міста Запоріжжя частково задовольнив позов, зобов'язавши автора статті вибачитися шляхом спростування тверджень В1 – В5, а підприємство-заявника опублікувати спростування у газеті. Суд постановив стягнути солідарно з відповідачів 50 000 грн (на момент подій приблизно 7 450 євро) в якості відшкодування моральної шкоди, які мали бути сплачені інтернату. Варто звернути увагу на такі частини обґрунтування районного суду:

(i) Посилаючись на статтю 10 Конвенції, суд зазначив, що публічний статус об'єктів публікацій не позбавляв їх права на захист своєї репутації. Хоча оскаржувані твердження були оціночними судженнями, вони мали образливий характер.

(ii) Відповідно до практики Європейського суду з прав людини те, що суб'єкти опублікованої інформації мали публічний статус, зробило таких осіб більш відкритими для критики, проте не позбавило їх права звернутися з позовом про захист своєї репутації.

(iii) Оскаржувані твердження мали образливий характер. Відповідачі не надали доказів підстав для таких тверджень, а надані ними докази не містили беззаперечних фактів, які б дозволили оцінити особу і діяльність суду.

(iv) Посилаючись на статтю 5 Закону України «Про інформацію», яка передбачає об'єктивність як один із принципів інформаційних відносин (див. пункт 49), суд зазначив, що застосування цього принципу до оціночних суджень означало, що вони мали бути обґрунтованими. Свобода преси та наданий елемент провакації у журналістському висловлюванні захист не могли виправдати

безпідставну критику з елементами образи, як це мало місце у цій справі.

(v) Ця позиція узгоджувалася з практикою Європейського суду з прав людини. У рішенні у справі «Лінгенс проти Австрії» (*Lingens v. Austria*) (від 08 липня 1986 року, пункт 46, Серія А № 103) Суд наголосив на необхідності розрізнення фактів та оціночних суджень, достовірність яких не підлягала доведенню. Водночас районний суд акцентував увагу на такій цитаті з того самого пункту рішення у справі «Лінгенс проти Австрії» (*Lingens v. Austria*): «У зв'язку з цим Суд зауважує, що факти, на яких пан Лінгенс ґрунтував свої оціночні судження, були незаперечними, як і його добросовісність».

(vi) Районний суд також зазначив, що доказів незаперечності оцінених журналістом фактів у даній справі відповідачі суду не надали², а тому суд не вважав, що вони діяли добросовісно відповідно до статті 5 Закону України «Про інформацію». Суд дійшов висновку, що метою відповідачів було не інформувати громадськість, а скоріше поширити негативну інформацію про позивача.

(vii) Суд відмовився визнати твердження В6 наклепом.

38. 14 листопада 2006 року Апеляційний суд Запорізької області підтримав рішення, проте вніс зміни в частині щодо виплати відшкодування шкоди І., а не інтернату, оскільки національне законодавство не передбачало можливості перерахування присуджених позивачу коштів третій стороні – благодійній організації. Апеляційний суд погодився з оцінкою суду нижчої інстанції розміру шкоди з огляду на моральні страждання позивача та порушення його соціальних зв'язків, у тому числі як посадової особи. Суд першої інстанції не встановив, що журналіст діяла добросовісно та перевірила поширену нею інформацію, а тому не підлягала звільненню від відповідальності згідно із Законом України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (див. пункт 51). Апеляційний суд зазначив, що образа становила собою твердження, висловлене не з метою поширення інформації, а з метою приниження особи.

39. 21 грудня 2007 року Апеляційний суд Одеської області, діючи як суд касаційної інстанції, залишив без змін рішення судів нижчих інстанцій. Він зазначив, що рішення апеляційного суду відповідає нормам матеріального та процесуального права, і правових підстав для його скасування не було.

2. Тоді як в англійському тексті рішення у справі «Лінгенс проти Австрії» (*Lingens v. Austria*) використовується термін «undisputed», у його перекладі українською мовою, процитованому в рішенні районного суду, використовується термін «незаперечний», який правильніше перекладається як «incontrovertible» або «irrefutable».

D. Подальші події

40. 02 листопада 2006 року І. було обрано на посаду судді безстроково, та він обіймав посаду голови Апеляційного суду Херсонської області до 2012 року.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Цивільний процесуальний кодекс України 2004 року

41. Кодекс було повністю змінено та викладено у новій редакції Законом України від 03 жовтня 2017 року, який набрав чинності 15 грудня 2017 року. З цієї дати зміст та нумерація різних положень змінилися. Наведені положення зазначені так, як вони були сформульовані на момент розгляду національними судами справ підприємства-заявника.

42. Стаття 108 передбачала, що територіальна підсудність справи, в якій однією зі сторін були суд або суддя, визначається судом вищої інстанції.

43. Стаття 201 передбачала, що суд зупиняє провадження у вичерпному переліку випадків, зокрема неможливим був розгляд справи до вирішення іншої справи, яка розглядалася в порядку конституційного, адміністративного, цивільного, господарського або кримінального судочинства.

44. Стаття 303 Кодексу передбачала, що апеляційний суд був обмежений доводами апеляційної скарги, якщо тільки в них не було залишено поза увагою очевидну незаконність. Відповідно до частини другої цієї статті апеляційний суд міг досліджувати докази, якщо суд першої інстанції неправомірно відмовив у їхньому дослідженні або дослідив їх з порушенням встановленого порядку, апеляційний суд також міг розглядати нові докази, якщо було доведено, що їхнє неподання до суду першої інстанції було зумовлено поважними причинами. Стаття 309 передбачала, що апеляційний суд міг скасувати рішення суду першої інстанції та ухвалити власне рішення або міг внести зміни до рішення суду нижчої інстанції, якщо суд першої інстанції припустився помилок щодо питань фактів або права.

45. Стаття 311 Кодексу передбачала, що апеляційний суд повинен був скасувати рішення суду першої інстанції та направити справу на новий розгляд, якщо рішення було ухвалено судом з порушенням правила підсудності або неповноважним складом суду.

46. Статті 338 та 341 Кодексу визначали повноваження судів касаційної інстанції. Відповідно до них суд касаційної інстанції міг внести зміни до рішення суду нижчої інстанції або ухвалити власне рішення по суті справи, якщо було встановлено, що суд нижчої

інстанції припустився помилки при застосуванні норм матеріального права. Суд касаційної інстанції міг скасувати рішення суду нижчої інстанції та передати справу на новий розгляд у випадку виявлення низки серйозних процесуальних порушень, перелік яких був вичерпним і, головним чином, пов'язаним зі складом та юрисдикцією суду нижчої інстанції.

В. Цивільний кодекс України 2003 року

47. Відповідно до статті 277 особа, немайнові права якої було порушено внаслідок поширення недостовірної інформації, має право на відповідь та спростування інформації. Стаття 297 передбачає, що особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі. Відповідно до статті 280 особа, чий немайнові права було порушено, має право на відшкодування шкоди.

48. Частина перша статті 307 передбачає, що особа може бути знята на фотоплівку лише за її згодою. Згода припускається, якщо фотозйомка проводиться відкрито на вулиці або заході публічного характеру.

С. Закон України «Про інформацію» 1992 року

49. Відповідно до статті 5 Закону України у редакції, чинній на момент подій, об'єктивність та вірогідність інформації були одним з принципів законних інформаційних відносин в інформаційній сфері.

50. Згідно зі статтею 47-1 Закону України ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень. Вона визначає оціночне судження так:

«Оціночними судженнями, за винятком образи чи клепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема [шляхом] вживання гіпербол, алегорій, сатири. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості...»

Д. Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» 1997 року

51. Відповідно до статті 17 журналісти та засоби масової інформації звільняються від відповідальності за поширення інформації, що не відповідає дійсності, якщо суд встановить, що журналіст діяв добросовісно та здійснював її перевірку.

Е. Закон України «Про статус суддів»

52. На момент подій стаття 128 Конституції України передбачала, що перше обрання на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснювалося Президентом України, згодом судді могли бути повторно обрані ВРУ до досягненнями ними шістдесятип'ятирічного віку («обрання безстроково»). Конституція України набрала чинності у 1996 році. До того часу відповідно до Закону України «Про статус суддів» 1992 року (пункти 2 та 3 статті 9) судді обласних судів обиралися ВРУ строком на десять років.

53. Відповідно до частини першої статті 28 Закону України «Про судоустрій України» 2002 року голова апеляційного суду мав низку представницьких повноважень та функцій в організації роботи суду. Щодо судів нижчих інстанцій голова апеляційного суду організовував ведення і аналіз судової статистики та судової практики і з цією метою мав право витребувати справи із судів нижчих інстанцій. Голова також вносив пропозиції кандидатур для обрання на посади голів місцевих судів та їхніх заступників.

ПРАВО

I. ОБ'ЄДНАННЯ ЗАЯВ

54. Суд вважає, що відповідно до пункту 1 Правила 42 Регламенту Суду заяви слід об'єднати з огляду на їхнє спільне фактичне та юридичне підґрунтя.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

55. Підприємство-заявник скаржилося, що суддя Суворовського районного суду міста Херсона, який розглядав справу щодо статті А у першій інстанції, не був безстороннім, а цей суд не був «судом, встановленим законом» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції, відповідна частина якої передбачає:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

А. Прийнятність

1. «Суд, встановлений законом»

56. Підприємство-заявник стверджувало, що зміна підсудності його справи Верховним Судом України автоматично та ретроспективно виключила її з юрисдикції суду, який фактично розглянув справу до зміни підсудності, внаслідок чого апеляційний суд мав скасувати рішення та передати справу на новий розгляд.

57. Уряд доводив, що національні суди вищих інстанцій відхилили аргументи підприємства-заявника щодо цього, а в першу чергу саме вони мали тлумачити та застосовувати національне законодавство.

58. Суд зазначає, що тлумачення поняття підприємством-заявником не впливає з положення національного законодавства, на яке воно посилалося (див. пункт 45), та було опосередковано відхилено національними судами вищих інстанцій. До того ж підприємство-заявник не навело жодних прикладів з національної практики, які б підтвердили його тлумачення (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Філія ісламської громади в Брчко та інші проти Боснії і Герцеговини» [ВП] (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina*) [GC], заява № 17224/11, пункт 71, від 27 червня 2017 року). Тому ніщо не вказує на свавільність або явну необґрунтованість тлумачення національними судами положень національного законодавства. Отже, ця скарга має бути відхилена як явно необґрунтована відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

2. Безсторонність

59. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

60. У своїх первинних доводах до Суду підприємство-заявник стверджувало, що воно клопотало про відвід судді, у провадженні якого перебувала справа, зокрема у зв'язку з його відмовою у задоволенні клопотання про зупинення провадження до розгляду Верховним Судом України питання про зміну підсудності справи (див. пункт 23), проте той самий суддя відмовив у задоволенні клопотання про відвід. Рішення про відмову у задоволенні клопотання про відвід

не було жодним чином обґрунтовано, окрім висновку про необґрунтованість клопотання.

61. Уряд наголосив, що на момент розгляду справи судом першої інстанції Верховний Суд України ще не передав справу іншому суду. У будь-якому разі, перш за все, саме національні суди мали тлумачити та застосовувати національне законодавство. Національне законодавство не вимагало зупинення розгляду справи у випадку подання клопотання про зміну підсудності (див. пункт 43). Підставити під сумнів безсторонність судді, у провадженні якого перебувала справа, не було. До того ж ухвалене цим суддею у першій інстанції рішення було залишено без змін апеляційною та касаційною інстанціями, окрім частини щодо розміру відшкодування шкоди.

62. Підприємство-заявник не надало зауважень у відповідь на зауваження Уряду щодо прийнятності та суті.

2. Оцінка Суду

(а) Відповідні принципи

63. Відповідні принципи практики Суду щодо вимоги безсторонності були повторно наведені у рішенні у справі «Моріс проти Франції» [ВП] (*Morice v. France*) [GC] (заява №29369/10, пункти 73 – 78, ЄСПЛ 2015 з подальшими посиланнями) та узагальнені у рішенні у справі «Михайлова проти України» (*Mikhaylova v. Ukraine*) (заява № 10644/08, пункт 56, від 06 березня 2018 року).

(б) Застосування зазначених принципів у цій справі

64. Насамперед, Суд зазначає, що безсторонність судді С. не можна ставити під сумнів за суб'єктивним критерієм.

65. У рішенні у справі «Газета «Україна-Центр» проти України» (*Gazeta Ukraina-Tsentr v. Ukraine*), заява № 16695/04, пункти 10 і 34, від 15 липня 2010 року) Суд вже розглядав ситуацію, аналогічну тій, що виникла у цій справі. У згаданій справі проти підприємства-заявника подав позов суддя, який обіймав посаду голови іншого суду у тій самій області та очолював обласну раду суддів. Відповідачі просили Верховний Суд України передати справу до суду в іншій області. Тим не менш, суд першої інстанції продовжив розгляд справи, поки Верховний Суд України розглядав клопотання про зміну підсудності, яке зрештою було задоволено вже після ухвалення судом першої інстанції свого рішення. У згаданій справі Суд зазначив, що рішення Верховного Суду України про зміну підсудності давало підстави вважати, що побоювання підприємства-заявника щодо ризику упередженості обласних судів з огляду на важливу посаду, яку позивач обіймав в судах області, були небезпідставними.

66. Підстав для іншого висновку у цій справі немає. Позивач обіймав важливу посаду в судовій системі області (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Салов проти України» (*Salov v. Ukraine*), заява № 65518/01, пункт 83, ЄСПЛ 2005-VIII (витяги). Метою процедури зміни підсудності справ, до якої вдалося підприємство-заявник, було забезпечення необхідних гарантій у справах, де сторони у таких ситуаціях могли мати сумніви у безсторонності судів області. У своїй практиці Суд часто наголошував на важливості таких гарантій (див., наприклад, рішення у справі «Ремлі проти Франції» (*Remli v. France*), від 23 квітня 1996 року, пункт 48, *Збірник рішень Європейського суду з прав людини* 1996-II).

67. Той факт, що клопотання про зміну підсудності справи було зрештою задоволено, вказує на те, що Верховний Суд України не вважав побоювання підприємства-заявника безпідставними. Оскільки суддя, у провадженні якого перебувала справа, не надав достатньо часу для закінчення цієї процедури, позбавивши її таким чином практичного ефекту, побоювання підприємства-заявника щодо безсторонності судді можуть вважатися об'єктивно виправданими.

68. Дійсно, заявник мав доступ до апеляційного суду, який мав компетенцію досліджувати питання фактів та права. Безсторонність цього суду не викликає сумнівів. Цього може бути достатньо для виправлення порушення вимоги безсторонності на рівні першої інстанції (див., наприклад, рішення у справі «Хелле проти Фінляндії» (*Helle v. Finland*), від 19 грудня 1997 року, пункт 46, *Збірник рішень Європейського суду з прав людини* 1997-VIII). Проте, розглядаючи апеляційну та касаційну скарги підприємства-заявника, апеляційний суд, а згодом суд і касаційної інстанції, відхилили його скарги на стверджену безсторонність (див. пункт 32). Отже, вони не виправили відповідну помилку (див. наприклад, рішення у справі «Кіпріану проти Кіпру» [ВП] (*Kyprianou v. Cyprus*) [GC], заява № 73797/01, пункт 134, ЄСПЛ 2005-XIII та «Хенрік Урбан та Ришард Урбан проти Польщі» (*Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland*), заява № 23614/08, пункт 54, від 30 листопада 2010 року).

69. Отже, було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю об'єктивної безсторонності судді, у провадженні якого перебувала справа щодо статті А.

III. СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

70. Підприємство-заявник скаржилося, що рішення національних судів, відповідно до яких його було притягнуто до відповідальності за публікацію двох оскаржуваних статей, порушили статтю 10 Конвенції, яка передбачає:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.»

А. Прийнятність

71. Суд зазначає, що скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

(а) Підприємство-заявник

72. У своїх первинних доводах до Суду підприємство-заявник стверджувало, що втручання у його свободу вираження поглядів не було «встановлено законом», оскільки виключення образ та наклепу з випадків, за яких передбачається захист за статтею 47-1 Закону України «Про інформацію» (див. пункт 50), не були передбачуваними через те, що не було визначень цих понять, що у результаті призвело до притягнення до відповідальності за оціночні судження, такі, як висловлювання, що І. був «міцним горішком» (А8), хоча нічого відверто образливого, жодних нецензурних або гостро критичних форм в оскаржуваних висловлюваннях не було. Мета рішень національних судів не була законною, оскільки їхньою справжньою ціллю було покарати підприємство-заявника за публікацію інформації та оціночних суджень щодо питань, які мали суспільний інтерес. Хоча І. був суддею, національні суди не посилалися на підтримання авторитету та безсторонності суду як на свою мету.

73. Стосовно необхідності в демократичному суспільстві підприємство-заявник доводило, що преса у м. Херсон критикувала І. за корупційну діяльність ще з 1998 року. У цьому сенсі він був публічною фігурою. У січні 2006 року низка обласних видань

попередила громадськість, що ВРУ розглядатиме кандидатуру І. для обрання на посаду судді безстроково (див. пункт 9). Після відкладення ВРУ його обрання І. почав подавати позови до видань.

74. Стаття А була присвячена обговоренню ВРУ цього питання, що явно мало суспільний інтерес. Якби рішення національних судів були залишені без змін, це означало б, що преса могла писати лише про позитивні або нейтральні події, а будь-яке розповсюдження негативної інформації каралося б, що призвело б до самоцензури. Стосовно публікації фотографії І. національні суди не врахували, що його сфотографували під час публічного заходу, в якому брав участь, а отже, він свідомо демонстрував себе на камери.

75. Стаття В була продовженням того самого обговорення у контексті позовів, поданих І. щодо публікацій про скандал, пов'язаний із зупиненням його обрання безстроково. Це обговорення мало особливий суспільний інтерес, оскільки стосувалося проблем, з якими стикнувся топ-суддя суддя області при його повторному обранні. На підприємство-заявника було накладено серйозне покарання, проте обґрунтування у цьому рішенні було незначним. Зокрема, національні суди не вказали на конкретні обставини, які б доводили завдання шкоди репутації І. Варто зазначити, що після публікацій І. продовжив обіймати посаду голови Апеляційного суду Херсонської області. Розмір присудженого відшкодування був дуже великим з огляду на середній рівень доходу в Україні та був більшим, ніж зазвичай присуджувався українськими судами у справах щодо захисту честі, гідності та ділової репутації. Згідно з твердженнями підприємства-заявника сума відшкодування шкоди зазвичай не перевищувала 10 000 грн (на момент подій приблизно 1 346). Той факт, що І. перебував у центрі «корупційного скандалу» мав скоріше зменшити розмір суми відшкодування шкоди, якщо воно взагалі мало бути присуджено.

76. Підприємство-заявник не надало зауважень у відповідь на зауваження Уряду щодо прийнятності та суті.

(b) Уряд

77. Уряд не заперечував втручання у свободу вираження поглядів підприємства-заявника. Проте він доводив, що втручання було передбачено законом, а саме положеннями Цивільного кодексу України (див. пункт 47). Воно переслідувало законну мету захисту репутації І. Захист прав, гарантованих статтею 8 Конвенції, а також захист державних службовців від образливих нападів, розрахованих вплинути на виконання ними їхніх обов'язків, були законними інтересами, визнаними у практиці Суду (посилання на рішення у справах «Радіо Франс та інші проти Франції» (*Radio France and Others v. France*), заява № 53984/00, пункт 31, ЄСПЛ 2004-II та

«Яновський проти Польщі» [ВП] (*Janowski v. Poland*) [GC], заява № 25716/94, пункт 33, ЄСПЛ 1999-I відповідно).

78. Щодо «необхідності в демократичному суспільстві» Уряд посилався на твердження Суду в рішенні у справі «Перна проти Італії» (*Perna v. Italy*), заява № 48898/99, пункт 47, ЄСПЛ 2003-V), що «окреме дослідження кожного з тверджень, що бралися до уваги національними органами влади при прийнятті ними рішення щодо стверджуваного наклепу, може призвести до того, що загальний зміст статті та сама її суть залишаться поза увагою».

79. Важливим було те, що І. був державним службовцем, а тому межі допустимої критики ширші, ніж щодо приватної особи. Твердження про незаконні дії судді були предметом суспільного інтересу та потрапили у сферу публічного обговорення як питання загальної важливості. Проте принцип, згідно з яким свобода вираження поглядів супроводжується «обов'язками та відповідальністю», застосовувався до засобів масової інформації навіть щодо таких питань, які викликають значний суспільний інтерес.

80. Ретельно розглянувши матеріали справи, твердження сторін та практику Суду, два різні суди першої інстанції різних областей дійшли висновку, що оскаржувані твердження не підлягали захисту як оціночні судження, оскільки вони були опубліковані з метою поширення негативної інформації про І. Уряд наголосив, що підприємство-заявник не було зобов'язано сплатити якесь відшкодування шкоди у зв'язку зі статтею А.

81. Щодо статті В, то накладене на підприємство-заявника покарання – публікація спростування та виплата відшкодування шкоди – було помірним. Присуджений розмір відшкодування шкоди був невеликим і, крім того, тягар підприємства-заявника лягав також і на співвідповідача.

2. Оцінка Суду

(а) Наявність втручання, «встановленого законом», законна мета

82. Суд вважає, що рішення національних судів щодо обох газетних статей становили втручання у право підприємства-заявника на свободу вираження поглядів. Дійсно, Уряд це не оскаржував. Втручання було встановлено законом, зокрема відповідними положеннями Цивільного кодексу України (див. пункт 47), та переслідувало законну мету захисту репутації та прав інших осіб (див. згадане рішення у справі Газета «Україна-Центр» проти України» (*Gazeta Ukraina-Tsentr v. Ukraine*), пункт 49).

(b) «Необхідність в демократичному суспільстві»

83. Залишається встановити, чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві.

(i) Відповідні загальні принципи

(a) Загальні принципи щодо підходу Суду до питання необхідності втручання у право на свободу вираження поглядів

84. Загальні принципи були повторно наведені в рішенні у справі «Бедат проти Швейцарії» [ВП] (*Bédat v. Switzerland*) [GC] (заява № 56925/08, пункт 48, від 29 березня 2016 року):

«(i) Свобода вираження поглядів є однією з основоположних засад демократичного суспільства та однією з базових умов його прогресу в цілому та самореалізації кожної окремої особи. Відповідно до пункту 2 статті 10 вона стосується не тільки «інформації» чи «ідей», які сприймаються зі схваленням чи розглядаються як необразливі або нейтральні, але й тих, які можуть ображати, шокувати чи непокоїти. Саме такими є вимоги плюралізму, толерантності та широти поглядів, без яких немає «демократичного суспільства». Як встановлено у статті 10 Конвенції, ця свобода підлягає обмеженням, які ... однак повинні чітко тлумачитися, а необхідність будь-якого обмеження повинна бути переконливо встановлена...

(ii) Прикметник «необхідний» у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції передбачає існування «нагальної суспільної необхідності». При здійсненні оцінки, чи існує така необхідність, Договірні держави користуються певною свободою розсуду, але ця свобода супроводжується європейським наглядом, який охоплює як законодавство, так і рішення, в яких воно застосовується, навіть ті, що ухвалені незалежним судом...

(iii) Завдання Суду при здійсненні своєї наглядової функції полягає не в тому, щоб підмінити собою компетентні національні органи влади, а радше у перегляді в контексті статті 10 Конвенції рішень, ухвалених ними під час здійснення своїх дискреційних повноважень. Це не означає, що нагляд обмежується лише встановленням того, чи здійснювала держава-відповідач свої дискреційні повноваження обґрунтовано, ретельно та добросовісно; Суд повинен розглянути оскаржуване втручання у контексті справи в цілому та встановити, чи було воно «пропорційним переслідуваній законній цілі», та чи є доводи, наведені національними органами влади для його обґрунтування, «відповідними та достатніми». При цьому Суд повинен переконатися, що національні органи влади застосували стандарти, які відповідали принципам, втіленим у статті 10 Конвенції, та, крім того, що вони посилалися на прийнятну оцінку відповідних фактів ...»

(b) Роль преси та відповідальної журналістики

85. Суд наголошував на основній функції, яку виконує преса у демократичному суспільстві. Хоча преса не має переступати певні межі, зокрема щодо репутації та прав інших осіб і необхідності запобігання розкриттю конфіденційної інформації, тим не менш, її обов'язок полягає у поширенні – у спосіб, сумісний з її зобов'язаннями

та відповідальністю – інформації та ідей щодо всіх питань, які становлять суспільний інтерес. Свобода журналістів також охоплює можливе використання певного перебільшення або, навіть, провокації (див. рішення у справі «Дельфі АС проти Естонії» [ВП] (*Delfi AS v. Estonia*) [GC], заява № 64569/09, пункт 132, ЄСПЛ 2015 з подальшими посиланнями).

86. Наданий журналістам захист за статтею 10 Конвенції діє за умови їхньої добросовісної діяльності з метою надання точної та достовірної інформації згідно з принципами відповідальної журналістики. Концепція відповідальної журналістики, як професійної діяльності, що захищається статтею 10 Конвенції, не обмежується змістом інформації, яка збирається та/або поширюється засобами журналістики. Ця концепція також охоплює, *inter alia*, законність дій журналіста, зокрема його взаємодію з органами влади під час здійснення журналістської діяльності. При вирішенні питання про те, чи діяв журналіст відповідально, факт порушення ним закону у зв'язку з цим є найбільш доречним, хоча не вирішальним (див. рішення у справі «Пентікайнен проти Фінляндії» [ВП] (*Pentikäinen v. Finland*) [GC], заява № 11882/10, пункт 90, ЄСПЛ 2015).

87. Крім того, стаття 10 Конвенції не гарантує абсолютно необмежену свободу вираження поглядів навіть щодо висвітлення пресою питань, які мають значний суспільний інтерес. Відповідно до пункту 2 цього положення, свобода вираження поглядів супроводжується «обов'язками та відповідальністю», які також застосовуються до засобів масової інформації, навіть щодо питань, які викликають значне занепокоєння суспільства (див., наприклад, рішення у справі «Дорота Канія проти Польщі» (№ 2) (*Dorota Kania v. Poland* (no. 2), заява № 44436/13, пункт 64, від 04 жовтня 2016 року з подальшими посиланнями).

88. До того ж ці «обов'язки та відповідальність» мають важливе значення у випадках, коли розглядається питання посягання на репутацію конкретної особи або порушення «прав інших осіб». Отже, для звільнення засобів масової інформації від їхнього звичного обов'язку перевіряти фактичні твердження, що принижують гідність приватних осіб, необхідні особливі підстави. Існування таких підстав залежить, зокрема, від характеру та ступеню відповідної дифамації та від того, наскільки засоби масової інформації можуть обґрунтовано вважати свої джерела достовірними у зв'язку з цими твердженнями. Ці фактори, зі свого боку, вимагають розгляду інших елементів, таких як авторитет джерела, чи провела газета достатню кількість досліджень перед публікацією, чи подала газета історію у розумно збалансованій манері, та чи надала газета особам, гідність яких було принижено, можливість захистити себе (там само, пункт 65).

(γ) Державні службовці та судді як суб'єкти публікації та межі прийнятної критики

89. Державні службовці під час здійснення своїх офіційних повноважень є суб'єктами ширших меж допустимої критики, ніж звичайні особи (див. згадане рішення у справі «Філія ісламської громади в Брчко та інші проти Боснії і Герцеговини» (*Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina*), пункт 98).

90. Питання щодо функціонування судової системи, інституції, яка є необхідною у будь-якому демократичному суспільстві, становлять суспільний інтерес. У зв'язку з цим, слід брати до уваги особливу роль судової влади у суспільстві. Для успішного виконання своїх обов'язків судова влада, як гарант правосуддя, основоположної цінності в державі, яка керується законом, повинна користуватися довірою громадськості. Тому може бути необхідним захист такої довіри від нападів, що завдають серйозної шкоди, які по суті є необґрунтованими, особливо з огляду на обов'язок суддів, які піддаються критиці, проявляти розсудливість, що не дає їм можливості відповісти (див. згадане рішення у справі «Моріс проти Франції» (*Morice v. France*), пункт 128).

91. Проте за винятком нападів, що завдають серйозної шкоди та по суті є необґрунтованими, зважаючи на те, що судді формують частину основоположної державної інституції, як такі вони можуть у допустимих межах піддаватися персональній критиці, і не тільки теоретично чи у загальний спосіб (див. там само, пункт 131).

(δ) Розрізнення тверджень щодо фактів, оціночних суджень та образ

92. У своїх рішеннях у справах «Лінгенс проти Австрії» (*Lingens v. Austria*), від 08 липня 1986 року, пункт 46, Серія А № 10) та «Обершлік проти Австрії (№1)» (*Oberschlick v. Austria (no. 1)*), від 23 травня 1991 року, пункт 63, Серія А № 204) Суд провів відмінність між твердженнями щодо фактів та оціночними судженнями. Існування фактів може бути доведено, тоді як правдивість оціночних суджень не піддається доведенню. Вимогу довести правдивість оціночних суджень неможливо виконати і вона порушує свободу вираження поглядів. Проте у випадках, коли твердження є оціночним судженням, пропорційність втручання може залежати від того, чи існує достатнє «фактологічне підґрунтя» для оскаржуваного твердження (див. згадане рішення у справі «Моріс проти Франції» (*Morice v. France*), пункт 126).

93. Щодо оціночних суджень, які національні суди визнали образливими, Суд оцінює висновки національних судів щодо того, чи була використана у твердженнях мова надмірного або нейтрального характеру, чи було виявлено будь-який намір образити або принизити опонента, та чи ґрунтувалося твердження на достатніх фактичних підставах (див. рішення у справі «До Кармо де Португал і Кастро

Камара проти Португалії» (*Do Carmo de Portugal e Castro Câmara v. Portugal.*), заява № 53139/11, пункт 31, від 04 жовтня 2016 року з подальшими посиланнями).

94. До того ж критика та образа мають чітко розрізнятися, а остання, в принципі, може виправдати покарання (див. рішення у справі «Паломо Санчес та інші проти Іспанії» [ВП] (*Palomo Sánchez and Others v. Spain*) [GC], заява № 28955/06 та 3 інші, пункт 67, ЄСПЛ 2011). Завдання образи може виходити за межі захисту свободи вираження поглядів, якщо воно є грубим наклепом, наприклад, коли єдиною метою образливого твердження є приниження особи. Проте використання вульгарних виразів само собою не є вирішальним в оцінці образливого твердження, оскільки воно може вживатися із суто стилістичною метою. На думку Суду, стиль є частиною комунікації як форми висловлювання та як такий підпадає під захист разом зі змістом вислову (див. рішення у справі «Уй проти Угорщини» (*Uj v. Hungary*), заява № 23954/10, пункт 20, від 19 липня 2011 року).

(є) Баланс прав за статтями 8 і 10 Конвенції

95. З метою виконання свого позитивного зобов'язання захищати права особи за статтею 8 Конвенції держава може бути вимушена певною мірою обмежити права іншої особи, захищені статтею 10 Конвенції. Розглядаючи питання необхідності такого обмеження у демократичному суспільстві в інтересах «захисту репутації та прав інших осіб», від Суду може вимагатися перевірити, чи відновили національні органи влади справедливий баланс при захисті двох цінностей, гарантованих Конвенцією, які у певних випадках можуть конфліктувати між собою, зокрема, з одного боку, свобода вираження поглядів, захищена статтею 10 Конвенції, а з іншого – право на повагу до приватного життя, гарантоване статтею 8 Конвенції (див. згадане рішення у справі «Бедат проти Швейцарії» (*Bédât v. Switzerland*), пункт 74).

96. Проте для того, щоб стаття 8 Конвенції підлягала застосуванню, посягання на репутацію особи має досягнути певного рівня серйозності та бути таким, що завдає шкоди здійсненню особою свого права на повагу до приватного життя (див. рішення у справі «Аксель Шпрінгер АГ проти Німеччини» [ВП] (*Axel Springer AG v. Germany*) [GC], заява № 39954/08, пункт 83, від 07 лютого 2012 року).

97. У своїй практиці Суд визначив низку відповідних критеріїв, за допомогою яких урівноважуються права на свободу вираження поглядів та на повагу до приватного життя (див. там само, пункти 89 – 95), зокрема:

(а) чи вплинула оскаржувана публікація на обговорення, яке мало суспільний інтерес;

(b) наскільки відомою є відповідна особа, та що є предметом публікації?;

(c) попередня поведінка відповідної особи;

(d) метод отримання інформації та її достовірність;

(e) зміст, форма та наслідки публікації;

(f) тяжкість накладеного покарання.

98. У випадку дотримання національними органами влади балансу відповідно до встановлених практикою Суду критеріїв, Суд потребуватиме вагомих підстав для заміни бачення національних судів своїм (див. рішення у справі «Кудерк та «Ашетт Філіпакі Ассосьє» проти Франції» [ВП] (*Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France*) [GC], заява № 40454/07, пункт 92, ЄСПЛ 2015 (витяги).

(ii) Застосування зазначених принципів у цій справі

(α) Чи застосовуються інтереси статті 8 Конвенції

99. Перш за все, Суд зазначає, що підприємство-заявник не оскаржувало доводи Уряду, що рішення національних судів переслідували законну мету захистити права І., гарантовані статтею 8 Конвенції. Воно не стверджувало, що публікації не досягли необхідного рівня серйозності, здатного завдати шкоду користуванню І. цими правами. Суд не вбачає підстав для іншого висновку.

(β) Підхід Суду

100. Національні суди розглянули оскаржувані твердження та фотографії скоріше разом, аніж окремо. Такий підхід відповідає практиці Суду. Дійсно, Суд встановлював, що окреме дослідження кожного з тверджень, що бралися до уваги національними органами влади при прийнятті ними рішення щодо стверджуваного наклепу, може призвести до того, що загальний зміст статті та сама її суть залишаться поза увагою (див., наприклад, згадане рішення у справі «Перна проти Італії» (*Perna v. Italy*), пункт 47).

101. Проте, як у всіх справах цього типу, Суд повинен встановити, чи навели національні суди відповідні та достатні підстави для своїх рішень та досягли сумісних з Конвенцією висновків. У зв'язку з цим Суд зазначає, що дві оскаржувані статті містили багато всіляких елементів різного характеру та серйозності. Так, за конкретних обставин цієї справи належний аналіз наведених національними судами підстав може бути здійснений лише за допомогою виявлення відмінностей між різними елементами цих статей (див. аналогічний підхід у рішеннях у справах «Тара та Поята проти Молдови» (*Tara and Poiata v. Moldova*), заява № 36305/03, пункти 27 – 33, 16 жовтня 2007 року та «Стомахін проти Росії» (*Stomakhin v. Russia*), заява № 52273/07, пункт 97, від 09 травня 2018 року).

102. Отже, Суд продовжить розгляд двох оскаржуваних статей та рішень національних судів щодо них у світлі критеріїв, встановлених у його практиці та наведених у пункті 97.

Перш за все, Суд зосередиться на загальних критеріях, таких як предмет публікації, який є спільним для двох статей.

Потім він розгляне зміст і форму статей, а також оцінку національних судів окремо щодо кожної з них. Розглядаючи статті в цілому, Суд зверне особливу увагу на їхні частини, що оскаржувалися (див., наприклад, рішення у справі «Тенсбергс Блад А.С. та Гауком проти Норвегії» (*Tønsbergs Blad A.S. and Haukom v. Norway*), заява № 510/04, пункт 90, від 01 березня 2007 року).

Суд зробить висновок за допомогою загальної оцінки з урахуванням, зокрема, суворості накладеного на підприємство-заявника покарання.

(γ) Обидві статті: сприяння обговоренню, яке мало суспільний інтерес, наскільки відомим був І., його попередня поведінка та наслідки публікацій

103. Національні суди встановили, що оскаржувані статті не вплинули на обговорення, яке мало суспільний інтерес, оскільки їхня мета полягала в образі І., а не інформуванні громадськості (див., зокрема, підпункт (iii) пункту 29 та пункт 38). Суд зазначає, що обидві оскаржувані статті було опубліковано у контексті розгляду ВРУ питання щодо обрання І. на посаду судді безстроково. Ця процедура вже була предметом коментарів преси до публікації першої з оскаржуваних статей (див. пункт 9). Під час обговорення питання щодо обрання І. депутати обговорили твердження щодо його недобросовісної поведінки. Ця процедура була публічною та охоплювала посадові функції І. як голови обласного апеляційного суду. На думку Суду, ці фактори говорять на користь висновку, що оскаржувані статті певним чином вплинули на обговорення, яке мало суспільний інтерес.

104. Однак, інше питання, чи вплинули усі оскаржувані елементи статей на обговорення відповідно до принципів відповідальної журналістики. Це питання Суд вважає доцільним розглянути далі щодо кожної статті окремо.

105. Національні суди опосередковано визнали, що І. був публічною особою (див. підпункт (ii) пункту 29 і підпункт (ii) пункту 37), але не посилалися на той факт, що він був суддею, а тому повинен був проявляти розсудливість, яка не дала йому можливості відповісти через засоби масової інформації (див. згадане рішення у справі «Моріс проти Франції» (*Morice v. France*), пункт 128). До того ж ані національні суди, ані сторони в Суді не надали жодної конкретної інформації щодо попередньої поведінки І.

106. Щодо наслідків опублікованих статей Суд не вбачає жодних підстав не погодитися з оцінкою національних судів, що вони завдали шкоди репутації І. Проте Суд також зазначає, що вони не мали критичного впливу на кар'єру І., оскільки незабаром після публікацій його обрання на посаду судді безстроково, та він продовжував обіймати посаду голови обласного апеляційного суду упродовж багатьох років (див. пункт 40).

(δ) Стаття А: зміст та форма оскаржуваних висловлювань та фотографій

107. Суд вважає, що з огляду на зміст та форму стаття А містила п'ять елементів:

- (i) коментарі щодо незатвердження ВРУ кандидатури І. (твердження А1, А2, А7 та А8) і твердження А5, що про неправомірні дії І. повідомлялося ще у 1998 році;
- (ii) твердження А6 стосовно родича І. у Верховному Суді України;
- (iii) фотографію І. з цитатою з Біблії;
- (iv) іншу фотографію І., яку не було надано Суду ;
- (v) стверджувані цитати зі звіту «високому чиновнику» про нібито неправомірні дії І.: твердження А3 та А4.

108. Суд по черзі розгляне кожний з цих елементів та їхню оцінку національними судами.

Коментарі щодо незатвердження у ВРУ кандидатури І. (А1, А2, А7 та А8) і твердження стосовного повідомлення про неправомірні дії І. ще у 1998 році (А5)

109. Суд вважає, що твердження А1, А2, А7 та А8 містили лише коментарі про незатвердження ВРУ кандидатури І. на своєму пленарному засіданні та очевидно мали достатнє фактологічне підґрунтя, а саме: обговорення на цьому відкритому засіданні. Оскаржувані висловлювання, хоча й були саркастичними, були у межах допустимого рівня стилістичного перебільшення, застосованого для висловлення оціночного судження автора. Грубі, вульгарні або явно образливі слова або зображення не використовувалися. Отже, вони були оціночними судженнями, які мали достатнє фактологічне підґрунтя. Сам факт висловлення їх у саркастичній формі не є достатнім для класифікації їх як образ.

110. По суті, аналогічні міркування застосовні до твердження А5, яке було просто саркастичним описом змісту документу 1998 року, який містив скарги щодо нібито неправомірних дії І. Немає жодних ознак того, що достовірність цього документу коли-небудь ставилася під сумнів, а факт того, що І. дійсно було притягнуто до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з цим, не заперечувався.

111. Отже, Суд вважає, що для об'єктивного читача зазначені твердження не могли вважатися образливими.

Твердження щодо родича І. у Верховному Суді України (А6)

112. Національні суди не надали конкретних коментарів щодо аргументу підприємства-заявника, що батько невістки І. дійсно був суддею Верховного Суду України (див. пункти 12, 27 та 30). Цей факт ніколи не був предметом серйозного спору.

113. Отже, Суду також важко зрозуміти підстави для висновку національних судів про недостовірність твердження А6. Хоча це не зазначалося у рішеннях, вбачається, що суди розглядали питання не щодо існування сімейного зв'язку між І. та суддею Верховного Суду України, а щодо тієї частини твердження, в якій припускалося, що суддя Верховного Суду України допоміг І. почуватися впевнено на своїй посаді.

114. Проте ця частина твердження була доволі нечіткою та супроводжувалась словом «можливо». Незалежно від того, чи розглядалася воно як фактичне твердження або оціночне судження, воно мало достатнє підґрунтя, оскільки родич позивача дійсно був суддею Верховного Суду України, і така ситуація не була несприятливою для позивача, оскільки він сам упродовж тривалого часу обіймав високу посаду у судовій системі. В оскаржуваній статті лише зазначалося про ймовірність існування причинно-наслідкового зв'язку між цими двома фактами, а не стверджувалося, що такий зв'язок дійсно існував. Національні суди жодним чином не обґрунтували свій висновок про недостатність фактичних підстав для цього твердження.

Фотографія І. з цитатою з Біблії

115. Оцінку цієї фотографії національні суди обмежили, зазначивши, що підприємство-заявник не довело, що вона була зроблена зі згоди І. або була опублікована як частина висвітлення публічного заходу, і що вибір опублікованого фрагменту фотографії та її поєднання з коментарем були спрямовані на представлення І. у «певному вигляді» (див. підпункт (v) пункту 24).

116. Таким був обсяг обґрунтування судів щодо цього питання. Суди опосередковано визнали, що фотографія була зроблена на публічному заході. Проте вони не звернули увагу на цю обставину, вважаючи, що публікація фотографії не була пов'язана із висвітленням відповідного публічного заходу. Хоча це міркування є доречним, аналіз не може зупинитися на цьому, та інші викладені у пункті 97 критерії все ще залишаються актуальними.

117. З цих інших критеріїв національні суди прокоментували лише те, що І. був публічною особою (див. пункт 105). Їхній коментар щодо змісту та форми фотографії є настільки стислим, що його складно зрозуміти: вони не пояснили, у чому конкретно полягав «певний вигляд», в якому фотографія представляла І. Тому Суд доходить

висновку, що національні суди не обґрунтували належним чином свою позицію щодо фотографії та коментаря, який її супроводжував.

Інша фотографія І., яку не було надано Суду

118. Оскільки підприємство-заявник не надало іншу оскаржувану фотографію (див. пункт 16), Суд не має підстав ставити під сумнів її оцінку національними судами.

Стверджувані цитати зі звіту «високому чиновнику» про неправомірні дії І. (твердження А3 та А4)

119. Ці твердження вказували на недобросовісну поведінку позивача, представивши його як особу, яка побудувала коло зв'язків з впливовими особами. Твердження були наведені як цитати з документу, який нібито був наявний у підприємства-заявника. Цей документ не був наданий ані Суду, ані національним судам, і підприємство-заявник жодним чином цього не пояснило, наприклад, необхідністю захистити своє джерело. Насправді підприємство-заявник навіть не довело у судах, що цей документ дійсно існував.

120. Отже, Суд вважає недоведеним, що при висловленні цих тверджень підприємство-заявник діяло добросовісно.

(є) Стаття В: зміст та форма оскаржуваних тверджень

121. Суд вважає, що з огляду на зміст та форму стаття В містила два елементи:

- (і) твердження В1 – В3, які описували зв'язок між С., потерпілою стороною, та І. як головою суду ;
- (іі) твердження В4 і В5, що мета позовів І. до підприємства-заявника та іншої газети полягала у покращенні репутації І. до повторного розгляду питання про обрання ВРУ його, як кандидата, безстроково.

122. Національні суди кваліфікували ці твердження як оціночні судження (див. підпункт (iii) пункту 37). Суд не повинен займати остаточну позицію у цьому питанні, оскільки навіть у випадку оціночних суджень пропорційність втручання залежить від того, чи існує достатнє «фактологічне підґрунтя» для такого рішення. Національні суди дійшли висновку про відсутність такого підґрунтя.

123. Перш за все, Суд розгляне загальні стандарти, використані національними судами у досягненні цього висновку, а потім по черзі кожну з двох груп тверджень, щоб встановити, чи ґрунтувалися висновки національних судів у зв'язку з цим на відповідних і достатніх підставах та чи відповідали вони вимогам Конвенції.

Стандарти, застосовані національними судами

124. Суд повинен наголосити на усталеному принципі своєї практики, що вимогу довести правдивість оціночних суджень неможливо виконати і вона порушує свободу вираження поглядів (див. згадане рішення у справі «Лінгенс проти Австрії» (*Lingens v. Austria*), пункт 46). Існує принципова різниця між законною вимогою до журналістів діяти згідно з принципами відповідальної журналістики, зокрема шляхом проведення достатньої кількості досліджень перед публікацією та поданням історії у розумно збалансованій манері (див. згадане рішення у справі «Дорота Канія проти Польщі» (№2) (*Dorota Kania v. Poland (no. 2)*), пункт 65) та, з іншого боку, вимогою, яка суперечить свободі вираження поглядів, що автор оціночного судження повинен довести існування «незаперечних» та «переконливих» фактичних підстав для цього твердження.

125. Саме цей останній стандарт, який неможливо виконати, використав суд першої інстанції (див. підпункт (iii) пункту 37). Для порівняння національний апеляційний суд дійсно посилався на положення національного законодавства, яке звільняло журналістів від відповідальності, якщо вони діяли добросовісно та перевіряли інформацію, яку поширювали, і дійшов висновку про недотримання підприємством-заявником цього мінімального стандарту (див. пункти 38 і 51). Отже, недолік у стандарті суду першої інстанції сам собою не є вирішальним. Суд усе ще повинен встановити, чи навели національні суди підстави та дійшли сумісних з Конвенцією висновків щодо кожної з відповідних груп тверджень.

Твердження В1 – В3, які описують зв'язок між І. та С., потерпілою стороною

126. Підприємство-заявник не довело ні у національних судах, ні у Суді, що воно провело добросовісне дослідження з метою перевірки достовірності фактичних елементів твердження В3, зокрема натяків на причетність І. певним чином до нападу на потерпілу сторону С., який критикував його. Підприємство-заявник не вказало на жодні докази на підтримку цих натяків або своїх зусиль їх отримати. Тому воно не дотрималося принципу відповідальної журналістики. Отже, Суд не має підстав ставити під сумнів оцінку національних судів щодо твердження В3. Твердження В1 і В2 були тісно пов'язані з В3, оскільки усі вони описували зв'язок І. як голови суду та С. Тому Суд також не вбачає підстав, щоб не погодитися з їхньою оцінкою національними судами.

Твердження В4 і В5, що мета позовів І. до підприємства-заявника та іншої газети полягала у покращенні репутації І. до повторного розгляду питання про обрання ВРУ його, як кандидата, безстроково

127. Ці твердження були коментарями щодо мотивів І. у поданні своїх позовів. Щодо них можуть бути наведені незначні, якщо взагалі такі були, конкретні докази. Суд вважає, що факт подання позовів після первинного необрання ВРУ кандидатури позивача на посаду безстроково, є достатнім фактологічним підґрунтям для цих тверджень. Національні суди не пояснили свої мотиви для протилежного висновку.

(ζ) Загальна оцінка необхідності втручання

128. З огляду на зазначене Суд вважає, що втручання не ґрунтувалося на «достатніх» підставах щодо:

- (і) тверджень А1, А2 і А5 – А8 та фотографії І. з цитатою з Біблії;
- (іі) тверджень В4 і В5.

129. Щодо цих елементів оскаржуваних статей національні суди не дотримались балансу інтересів відповідно до критеріїв, встановлених у практиці Суду.

130. Крім того, Суд зазначає, що присуджене національними судами позивачу відшкодування шкоди у провадженні щодо статті В не може вважатися незначним з огляду на характер оскаржуваних тверджень та інші проаналізовані обставини.

131. Щодо решти елементів зазначених оскаржуваних статей, то втручання ґрунтувалося на достатніх підставах (див. пункти 118 – 120 і 126). Навіть беручи до уваги відшкодування шкоди, присуджене у зв'язку зі статтею В, підприємство-заявник не довело, що органи влади перевищили межі своєї свободи розсуду і що втручання не було необхідним у демократичному суспільстві.

132. Отже:

(і) було порушено статтю 10 Конвенції у зв'язку з рішеннями національних судів щодо тверджень А1, А2, А5 – А8, фотографії І. з цитатою з Біблії і тверджень В4 та В5;

(іі) не було порушено статтю 10 Конвенції у зв'язку з рішеннями національних судів щодо решти оскаржуваних елементів статей А та В.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

133. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

А. Шкода

134. Підприємство-заявник вимагало 1 516,70 євро в якості відшкодування матеріальної шкоди, що відповідало сумі, нібито стягнутій з його банківського рахунку на виконання рішень національних судів, та 25 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди. Обґрунтовуючи останню вимогу, підприємство-заявник стверджувало, що у зв'язку з оскаржуваними рішеннями національних судів воно перебувало «у стані стресу» з 2006 року до 2009 року.

135. Уряд заперечив проти цих вимог, вважаючи їх необґрунтованими. Щодо відшкодування матеріальної шкоди, яке вимагалось, Уряд стверджував, що у випадку встановлення порушення підприємство-заявник матиме право звернутися із заявою про перегляд рішення апеляційного суду щодо статті В, відповідно до якого ця сума була стягнута з його банківського рахунку. Щодо вимоги про відшкодування моральної шкоди Уряд висловив сумніви стосовно того, чи могло підприємство-заявник, як комерційна організація, зазнати стресу та вимагати відшкодування такої шкоди.

136. Суд зазначає, що Уряд не заперечив, що сума, яка вимагалася в якості відшкодування матеріальної шкоди, була стягнута з банківського рахунку на виконання рішень національних судів щодо статті В. Суд встановив порушення статті 10 Конвенції у зв'язку з цими рішеннями щодо двох тверджень у статті В та не встановив порушення цього положення щодо більшості тверджень у цій статті. З рішень національних судів незрозуміло, яка частина присудженої суми стосувалася кожного з тверджень (див. для порівняння рішення у справі «Кроне Ферлаг ГмбХ і Ко КГ» проти Австрії» (*Krone Verlag GmbH & Co. KG v. Austria* (№ 3), заява № 39069/97, пункт 40, від 11 грудня 2003 року). Вбачається, що твердження, стосовно яких Суд не встановив порушення статті 10 Конвенції, фактично заподіяли найбільшої шкоди. Насамкінець, із загальної присудженої суми у розмірі 7,450 євро була стягнута лише невелика частина.

137. Отже, Суд не може дійти висновку про існування причинно-наслідкового зв'язку між понесеними підприємством-заявником витратами та встановленим ним порушенням. Тому Суд відхиляє його вимогу щодо відшкодування матеріальної шкоди.

138. Водночас з огляду на встановлені порушення Суд вважає, що у цій справі присудження відшкодування моральної шкоди є виправданим. Ухвалюючи рішення на засадах справедливості, він

присуджує підприємству-заявнику 4 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

В. Судові та інші витрати

139. Підприємство-заявник не подало вимог щодо компенсації судових та інших витрат. Отже, Суд нічого не присуджує за цим пунктом.

С. Пеня

140. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує* об'єднати заяви;
2. *Оголошує* неприйнятною скаргу за пунктом 1 статті 6 Конвенції, що суд першої інстанції у провадженні щодо статті А не був «судом, встановленим законом», а решту скарг у заяві – прийнятними;
3. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю об'єктивної безсторонності судді, у провадженні якого перебувала справа щодо статті А;
4. *Постановляє*, що було порушено статтю 10 Конвенції у зв'язку з рішеннями національних судів щодо тверджень А1, А2, А5 – А8, фотографії І. з цитатою з Біблії та тверджень В4 і В5;
5. *Постановляє*, що не було порушено статтю 10 Конвенції у зв'язку з рішеннями національних судів щодо решти оскаржуваних елементів статей А та В;
6. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач повинна сплатити підприємству-заявнику 4 000 (чотири тисячі) євро та додаткового суму будь-якого податку, що може нараховуватись, в якості відшкодування моральної шкоди; ця сума

має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

7. Відхиляє решту вимог підприємства-заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 16 квітня 2019 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Маріалена Цирлі
(*Marialena Tsirli*)
Секретар

Джон Фрідрік Кьолбро
(*Jon Fridrik Kjølbro*)
Голова